

Ковальський Тарас Олегович

Аспірант кафедри філософії гуманітарних наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0003-4711-7118>

e-mail: taraskowalski@gmail.com

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СПРАВЕДЛИВОЇ ВІЙНИ: ВІД МИНУЛОГО ДО СУЧАСНОСТІ

Резюме

У статті проведено комплексний аналіз соціокультурних чинників формування концепції справедливої війни у різні історичні періоди. Здійснено реконструкцію історико-філософського розвитку уявлень про справедливу війну від античності до сучасності, висвітлено основні культурні та ідеологічні контексти, що впливали на формування цієї концепції. Особливу увагу приділено аналізу ролі моральних, релігійних та політичних чинників у становленні уявлень про допустимість збройного насильства.

Досліджено культурні основи античної традиції, де війна розглядалася не лише як необхідність, а як форма моральної реалізації особистості. Героїчний епос стародавньої Греції та римська традиція імперської стабільності формували уявлення про війну як про інструмент гармонії та стабільності. У середньовічній західнохристиянській культурі війна набула сакрального виміру, стаючи формою духовного подвигу та засобом захисту віри.

Особливу увагу приділено сучасному українському контексту, де боротьба за незалежність і захист державності набули морального виправдання через символічні структури національного нарративу. Аналізовано, як культурні коди та символи національної ідентичності сприяють легітимації збройного спротиву, зокрема в умовах російсько-українського конфлікту.

Констатовано, що культурна легітимація справедливої війни залежить від ідеологічного контексту, домінуючих моральних цінностей та

соціальної мобілізації. Масова культура відіграє важливу роль у формуванні суспільного сприйняття війни, впливаючи на конструювання образів ворога та героя. Зазначено, що подолання конфліктів вимагає комплексного підходу, врахування культурних наративів, релігійних мотивів та соціальних очікувань.

Доведено, що концепція справедливої війни є не просто теоретичним конструктом, а глибоко вкоріненим у культурних практиках суспільства феноменом, що змінюється разом із трансформаціями соціокультурних орієнтацій. Від античності до сьогодення поняття справедливої війни пережило суттєві зміни, однак залишається важливим елементом морального осмислення військових конфліктів у різних суспільствах.

Ключові слова: справедлива війна, соціокультурні чинники, мораль, культурна легітимація, національні наративи, насильство, ідентичність.

Вступ

Питання моральної допустимості війни постає не лише як філософська чи юридична проблема, а й як відображення глибших культурних структур суспільства. Концепція справедливої війни, що набула особливої систематизації у християнській схоластиці, має свої витоки у значно ширшому соціокультурному контексті. Не лише філософські аргументи, а й культурні коди, релігійні символи, політичні ритуали та уявлення про справедливість у конкретній епосі впливали на формування легітимних підстав для збройного конфлікту.

Метою пропонованої статті є виявлення й аналіз соціокультурних чинників, які зумовлювали формування, трансформацію та легітимацію концепції справедливої війни в різні історичні епохи, а також осмислення ролі культурних наративів, релігійних і політичних символів у виправданні насильства як морально допустимого явища. Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань: дослідити, як культурні, релігійні та політичні фактори впливали на формування уявлень про справедливу війну в античному, середньовічному та модерному суспільствах та встановити взаємозв'язок між культурними трансформаціями та зміною критеріїв допустимості війни в ідеологіях Нового часу та ХХ століття; проаналізувати символічні структури та образи (ворога, героя, мученика), що слугували інструментами моральної легітимації війни, а також окреслити роль національних наративів у конструюванні сучасної концепції справедливої оборонної війни на прикладі українського досвіду.

Методи дослідження

Методологічна база дослідження передбачає поєднання історико-культурного аналізу, дискурсивного аналізу воєнного наративу,

герменевтики символічного і критичної культурології. Значну увагу приділено реконструкції архетипних сюжетів, які легітимували війну як морально виправданий акт. Також використано інтерпретативні моделі соціальної філософії, зокрема щодо ролі колективної пам'яті, ідеології, релігії та міфотворчості у формуванні культурних диспозицій до насильства. Визначено, що війна є не лише політичним, а й культурним актом, який осмислюється через призму цінностей, символів і наративів.

Результати дослідження

Формування концепції справедливої війни неможливо відокремити від культурного середовища, в якому вона постала. Можемо зауважити, що ще в античній традиції, зокрема в давньогрецькій, війна сприймалася не як абсолютне зло, а як необхідний і навіть благородний акт у певних умовах. В різні епохи її моральне виправдання залежало від панівних уявлень про благо, порядок, людську природу, сакральність, право і обов'язок.

У давньогрецькому світі війна розглядалася не лише як необхідність, а як форма вияву чесноти — ἀρετή. Культурна вага військової доблесті формувалася у героїчному епосі (зокрема в «Іліаді»), де збройне зіткнення служило ареною моральної реалізації особистості. У суспільстві, де війна була постійною реальністю, вона набувала сакрального й етичного статусу. Філософи як Платон чи Арістотель осмислювали війну в рамках політичного устрою та ідеї гармонії: війна може бути моральною лише тоді, коли ведеться заради вищого порядку — миру, справедливості, виховання гідного громадянина.

В свою чергу, давньоримська традиція, що синтезувала грецьку філософію та латинське право, сформуvala образ війни як інструменту імперської стабільності. Роль ритуалу, публічного оголошення війни, політичного авторитету сенату і релігійного схвалення понтифіків формувала систему культурної легітимації збройних дій. Цицерон, у дусі стоїцизму, пропонував розмежування справедливої війни на основі права, необхідності й моральної відповідності.

Так, риторична максима «*silent enim leges inter arma*» — що закони замовкають серед зброї — у творі Цицерона є застереженням, а не нормативним схваленням. Тому упровадження Цицероном концепції справедливості у сфері збройного конфлікту спиралося на стоїчні етичні засади, сформульовані Панецієм. Його вчення про «справедливу війну» фактично виявляється філософією осмислення несправедливої війни проти Цезаря, у якій моральні та політичні принципи зазнають випробування історією. Оригінальність і глибина цієї концепції полягає у спробі показати, як Цезар, зловживаючи владою, спотворив саму ідею справедливості, та водночас — як Рим може віднайти моральну рівновагу, повернувши собі

орієнтацію на справедливість, навіть якщо вона набуває імперського, владного виміру [1, с. 220].

У західному середньовіччі війна набула нового сенсу — вона стала частиною божественної історії спасіння. Війна була допустимою лише як крайній засіб, але водночас отримувала сакральну легітимацію як хрестовий похід. Фігура святого воїна, мученика за віру, лицаря як морального суб'єкта була можлива лише в умовах культурного переосмислення збройного конфлікту як форми духовного подвигу. Августин вважав, що війна є допустимою лише у випадку захисту справедливості, покарання зла або відновлення порядку. Як наслідок, зауважує О. Борисова, власне доктрину справедливої війни у систематизованому вигляді сформулював Фома Аквінський, який, спираючись на вчення Августина Блаженного, надав їй завершеної богословсько-етичної форми. Він визначив три головні критерії справедливої війни:

- легітимність суб'єкта — війна може вестися лише за рішенням законної, суверенної влади;
- наявність справедливої причини — підставою для неї є відплата за заподіяну несправедливість або захист від неї;
- справедливий намір — метою учасників має бути утвердження добра, відновлення миру та недопущення зла.

Відповідно, у трактуванні Аквінського війна не заперечується як така, але її моральна допустимість суворо обмежується етичними та правовими умовами, які мають гарантувати її служіння загальному благу [2, с. 16–17].

У добу модерну, зокрема в епоху становлення національних держав, поняття справедливості війни переосмислюється відповідно до концептів суверенітету, народного права та політичної ідентичності. Тут війна виправдовується не лише релігійно, а й політично — як необхідність захисту нації, мови, культури, державності. Французька, американська, пізніше українська визвольна традиція наповнює концепт справедливої війни новими значеннями: війна як шлях до свободи, до самоідентифікації, до становлення нації як суб'єкта історії.

Можемо зауважити, що вже на рубежі XIX–XX стт. концепція справедливої війни втрачає свою первинну сакрально-релігійну форму, трансформуючись у форму ідеологічної і моральної доцільності. Місце божественної санкції займає нація, клас, історія, прогрес, раса — залежно від доктрини. У ліберальних і національно-визвольних рухах XIX століття (як-от італійське Рісорджименто, польське повстання 1830 року, українські визвольні змагання початку XX століття) війна постає як необхідна умова здобуття національної свободи. Її справедливість визначається не правом

на силу, а правом на самовизначення. У цьому контексті змінюється критерій легітимності війни: справедливою визнається не та, що санкціонована монархом або церквою, а та, що спрямована на захист або здобуття суверенітету народу. Війна стає «справою народу», символом гідності, а не лише політичним актом.

У революційних ідеологіях (особливо марксизмі, ленінізмі, троцькізмі) війна набуває класового виміру. Виправдання насильства будується на ідеї історичної неминучості класової боротьби. Збройне протистояння буржуазії трактується як справедлива війна за визволення пролетаріату. Таке трактування замінює морально-етичні категорії поняттям історичної необхідності. Боротьба перестає бути винятковою ситуацією — вона стає нормою революційного процесу, що змінює саму етичну рамку допустимого насильства.

Через це бачимо, що теорія «справедливої війни», яка формувалась протягом тривалого часу не стільки виправдовує окремі війни, скільки визначає морально-правові критерії, за якими війна може бути визнана справедливою, водночас обмежуючи засоби її ведення. Із цього випливає, що поняття «справедливої війни» не має позитивного змісту: навіть справедлива війна розглядається як зло — менше, але необхідне задля відновлення справедливості та миру. Саме в цій суперечності — між необхідністю насильства і моральною недопустимістю війни — полягає головна напруга концепції. Тому завданням сучасних теоретиків справедливої війни є пошук шляхів інтеграції принципів силової політики з ідеалами справедливості, гуманізму та захисту прав людини, аби забезпечити моральну легітимність дій у межах неминучих конфліктів [3, с. 68].

У фашистських же і нацистських ідеологіях війна отримує іншу основу виправдання — расову, етнічну, імперську. Концепція справедливості війни більше не спирається на універсальні моральні норми, а лише на інтереси «вищої раси», «органічної держави», «історичної місії». Така ідеологія трансформує війну на інструмент не оборони, а експансії, уніфікації, очищення. Справедливою вважається будь-яка війна, яка відповідає волі лідера, національній могутності або «долі народу». Це демонструє, як ідеологічна зміна культурної матриці веде до зсуву в оцінці насильства — від оборони до агресії.

Тому дійсно війна завжди оголює етичний вимір людського існування, роблячи моральні дилеми особливо виразними на тлі історичних подій і так званих «межових ситуацій». У цей період гостро постає питання: як зберегти людяність, коли самі умови війни підривають моральні засади, а насильство стає загрозою для здатності особистості діяти відповідно до власних етичних переконань. Війна випробовує не лише фізичну силу, а й духовну стійкість людини, її здатність чинити спротив дегуманізації. Саме

тому не можна забувати, що будь-яка війна — це передусім війна ідей, і справжня перемога полягає не лише у тріумфі зброї, а насамперед у перемозі моральних принципів і гуманістичних цінностей, які визначають, яким буде світ після неї [4, с. 18].

У ХХ ж столітті значну роль у зміні критеріїв справедливої війни відіграє і поява міжнародного права, гуманітарних норм, ООН. Після Другої світової війни приймається низка міжнародних документів (Женевські конвенції, Хартія ООН), що визначають межі допустимого насильства. І хоча держава залишається основним суб'єктом війни, все частіше її дії оцінюються через призму прав людини, цивільного захисту, легітимності використання сили. Таким чином, концепція справедливої війни повертається до морального контексту, але вже у світсько-гуманітарній парадигмі.

Нарешті, слід зауважити, що у ХХІ ст., глобалізація не лише змінює характер і масштаби сучасних конфліктів, а й вимагає від філософії війни та миру нових аналітичних парадигм, здатних адекватно відобразити складність взаємозалежного світу. У сучасному глобальному контексті конфлікти дедалі частіше формуються на перетині економічних, культурних, політичних та інформаційних чинників, що створює багатовимірне поле їхніх причин і наслідків. Тому лише інтегрований, міждисциплінарний підхід дозволяє не просто описати ці процеси, а й виробити ефективні механізми реагування на них. Осмислення цих динамік відкриває можливість формування нових стратегій миротворчості, заснованих на засадах взаємоповаги, міжкультурного діалогу, глобальної солідарності та співпраці, які можуть стати фундаментом стабільного й справедливого світопорядку у ХХІ столітті [5, с. 24].

Отже, культурні уявлення про справедливу війну не є вторинними щодо політики чи права. Навпаки, саме культурна матриця дозволяє впізнати війну як «справедливу» чи «несправедливу», формує суспільну думку, моральну оцінку й мобілізаційний потенціал. Ідеологічні апарати держав, релігійні інститути, художні образи, історичні наративи — все це слугує каналами передачі й стабілізації відповідних уявлень. Без урахування цих соціокультурних чинників неможливо зрозуміти, чому саме деякі війни сприймаються як морально допустимі, а інші — як злочинні, навіть за однакових юридичних чи геополітичних обставин.

Визначимо, у чому полягає специфіка конструювання сучасної концепції справедливої війни в контексті російсько-українського протистояння. У вітчизняному контексті, особливо після початку повномасштабної агресії Росії у 2022 році, символічний вимір війни набув надзвичайної ваги. Культурна легітимізація збройного спротиву здійснюється через поєднання історичних образів, сакральних мотивів, ідеалів національної гідності та сучасних цінностей демократії й свободи. Війна постає не лише як оборона

держави, а як боротьба за саму ідентичність, за право бути частиною європейського культурного простору. Символічні фігури — від козака до воїна ЗСУ — об'єднані в єдиний героїчний канон, що підкріплюється літературою, кінематографом, музикою, вуличним мистецтвом, шкільною освітою та церковними проповідями.

Одним із центральних символів стала ідея «нескорених» — народу, що чинить опір сильнішому ворогові не лише зброєю, а насамперед волею до свободи. У цьому контексті формується образ воїна-захисника не лише фізичної території, а й мови, культури, історичної правди. Також актуалізується символ жінки як берегині тилу, матері-героїні, доброволиці. Музеї, меморіали, художні виставки, медіапроекти беруть участь у створенні спільного символічного простору, де війна набуває значення сакрального обов'язку й морального покликання.

Так, «поява нових знакових, упізнаваних форм на тлі розвитку мас-марту та ІТ мистецтва призвели до тиражування авторських творів, і, як наслідку, розширення ареалу популярності українського мистецтва. Характерні образи знайшли відтворення у всіх видах мистецтва, а митці прагнуть до пошуку найяскравіших їх утілень. Патріотичне піднесення, згуртованість нації підтримується значною мірою завдяки поширенню мистецьких творів, що прославляють національну ідею та героїчну вивольну боротьбу» [6, с. 286].

Образ ворога також конструюється як антипод — не просто політичний опонент, а агресор, що заперечує саму цінність людського життя, волі, гідності. У цьому образі поєднується риси радянського імперіалізму, сучасного мілітаризму та неоавторитаризму. Саме завдяки таким контрастам символічна структура війни набуває чіткого морального окреслення: наші — герої; ворог — носій зла. Це чітке розмежування є важливою частиною суспільної мобілізації й зміцнення морального духу нації.

Особливої ваги набуває мова. У публічному просторі українських ЗМІ, зверненнях Президента, патріотичних гаслах та символіці війна подається як «боротьба за правду», «свята справа», «героїчна місія». Мова не лише описує, а й творить дійсність, формуючи моральне сприйняття війни як справедливої. Символіка (прапори, герби, вишиванки), топоніміка (перейменування вулиць), ритуали вшанування полеглих, популярна музика (як-от пісня «Ой у лузі червона калина») — усе це формує повноцінний символічний простір культурної легітимації спротиву.

Таким чином, український приклад підтверджує загальне положення: символічні структури не лише супроводжують війну, а є її фундаментальною складовою. Вони дозволяють суспільству осмислити насильство як морально виправдане, сформувані наративи національного опору, героїзму й справедливості. Завдяки символам війна не зводиться до

стратегії — вона набуває етичного виміру, стає «справою честі», «війною за людяність», «останньою боротьбою», в якій вирішується не лише доля держави, а й ціннісний напрям усього суспільства.

Тому важливим стає «застосування семіотики скероване на розшифрування знаків та символів, що формують суспільне уявлення про війну, тоді як уважне читання заглиблюється в конкретні тексти, щоб виявити нюанси того, як мова та образи передають ставлення до конфлікту. Культурологічні студії розширюють перспективу аналізу, пояснюючи, як ці репрезентації формують ширші суспільні ідеології та ідентичності. Саме такий комплексний підхід сприяє розумінню семіотики війни, розкриваючи складну взаємодію між текстом, культурою та значенням» [7, р. 247].

Ще одним важливим фактором в контексті досліджуваної проблематики це роль національних наративів у формуванні сучасного розуміння справедливої війни. Національні наративи — це не лише історичні розповіді, а й комплекс колективних уявлень, цінностей, героїчних фігур і моральних оцінок, які дають суспільству інтерпретаційну рамку для розуміння війни, адже як слушно підкреслює Б. Ажнюк, єдність семіотичного простору значною мірою зумовлюється мовною ідеологією, адже саме вона визначає, до якого смислового поля належать повідомлення, закладені в семіотично значущих об'єктах. Іншими словами, мовна ідеологія забезпечує інтеграцію цих повідомлень у спільний український наратив, формуючи цілісну систему символів, смислів і культурних кодів, через які вибудовується національна ідентичність [8, с. 109]. У сучасному світі саме ці наративи дедалі більше визначають моральну легітимність збройного спротиву, будучи джерелом культурної ідентичності, солідарності та політичної мобілізації.

У європейському контексті прикладом служить польський наратив про боротьбу за незалежність, який об'єднав повстання XIX століття, трагедію Варшавського повстання і визвольні змагання періоду «Солідарності». Цей наратив формує образ справедливої війни як боротьби за свободу проти тоталітарного чи імперського гніту. Аналогічно, у країнах Балтії збройний опір радянській окупації трактувався як моральна й культурна необхідність, що відображалось в освіті, пам'ятниках, літературі та політичному дискурсі незалежності 1990-х років.

В українському випадку національний наратив справедливої війни особливо посилюється з 2014 року, а після 2022 року набув масштабу головної ідентифікаційної структури. Історія визвольної боротьби та сучасного спротиву російській агресії сприймається як єдиний морально обґрунтований ланцюг подій. Українська культура конструює цілісну оповідь про боротьбу за гідність, свободу, націю та справедливість, у якій війна

виступає не як трагедія, а як форма історичної відповідальності й духовного самоствердження.

Необхідно підкреслити, що у цьому наративі воїн — не лише солдат, а й моральний герой, а жертва — не лише страждання, а акт посвяти. Образи героїв Небесної Сотні, добровольців 2014 року, захисників Азовсталі та мешканців прифронтових міст слугують візуальними й риторичними символами нації, що втілює ідею справедливої боротьби за світовий порядок, заснований на праві, а не силі. Такі символи знаходять своє втілення у шкільних програмах, мас-медіа, церковних проповідях, міжнародних виступах українських дипломатів.

Національні наративи не лише створюють ідентичність, а й формують моральне поле, у межах якого оцінюється будь-яка війна. Адже у її ході звуження можливостей раціонально-дискурсивних засобів інформаційного протистояння — таких, як критичне осмислення й проблематизація ворожих наративів або спроби їх заміни альтернативними смисловими конструкціями — свідчить про глибоку трансформацію самої природи інформаційної війни. У сучасних умовах усе частіше фізичні зміни на полі бою стають єдиним чинником, здатним зрушити усталені уявлення та спричинити переосмислення світоглядних позицій. Однак, коли відбувається зіткнення несумісних інтерпретацій одних і тих самих подій, факти перестають виконувати роль остаточного аргументу: їхня узгодженість із реальністю відступає на другий план, поступаючись місцем емоційній та ідеологічній вмотивованості наративів [9, с. 225].

Якщо в цих наративах домінує ідея оборони, права, гідності — війна сприймається як справедлива. Якщо ж навпаки — як засіб відновлення імперії, покарання «відступників», очищення від «ворогів народу» — війна набуває характеру репресивного насильства, навіть якщо вона виправдовується офіційними ідеологіями. Це добре ілюструє контраст між українським і російським воєнним наративом: перший спирається на моральну оборону й право на свободу, другий — на імперське відновлення і реваншизм.

Сучасна інформаційна доба, на наш погляд, значно посилює силу національних наративів. Завдяки інтернету, соціальним мережам, візуальним комунікаціям ці наративи набувають глобальної присутності. Війна України проти Росії — перша в історії війна, в якій національний наратив справедливості формується не лише усередині країни, а й транслюється міжнародному співтовариству в режимі реального часу. Це дає змогу мобілізувати міжнародну підтримку не тільки на рівні держав, а й у громадянських суспільствах інших країн.

Відповідно, національні наративи стають ключовими агентами культурної легітимації справедливої війни. Вони забезпечують не лише

мотивацію для спротиву, а й моральне виправдання цього спротиву як частини великої історичної місії. Саме тому вивчення таких наративів є важливим для розуміння сучасної війни як культурного феномена, а не лише політичного чи правового явища.

Отже, історичні трансформації критеріїв справедливої війни свідчать про глибоку залежність між культурною ідеологією суспільства та уявленнями про допустимість насильства. Чим більше суспільство цінує свободу, гідність, моральну відповідальність — тим більше критерії справедливої війни спираються на оборону цих цінностей. І навпаки — ідеології, засновані на домінуванні, експансії чи винятковості, легітимують війну як засіб реалізації влади. Це означає, що культурна трансформація не лише супроводжує, а й визначає саму структуру морального осмислення війни.

Висновки

На основі проведеного дослідження можна зробити два ключових висновки, що дозволяють глибше зрозуміти соціокультурні чинники формування концепції справедливої війни.

Концепція справедливої війни не є статичним теоретичним конструктом, а складним соціокультурним феноменом, що зазнає змін під впливом моральних, релігійних, політичних та культурних чинників. У давньогрецькій та давньоримській традиціях війна розглядалася не лише як необхідність, але й як форма моральної самореалізації особистості або інструмент підтримки імперської стабільності. У середньовічній християнській культурі війна набула сакрального значення, що виправдовувало її як духовний подвиг та захист віри. У добу модерну війна сприймалася як засіб захисту національного суверенітету та ідентичності, що відповідало ідеологічним настановам націоналізму. Сучасний період характеризується гуманітарним підходом до осмислення війни через призму міжнародного права та прав людини. Таким чином, уявлення про справедливу війну змінювалися разом з культурно-історичними трансформаціями суспільств, відображаючи домінуючі моральні норми кожної епохи.

Боротьба за незалежність і державність у період російсько-українського конфлікту набула морального виправдання через символічні структури національного наративу. Культурні коди, символи національної ідентичності та масова культура сприяють легітимації збройного спротиву. В українському дискурсі війна розглядається як боротьба за свободу, гідність та право на самовизначення. Масова культура відіграє важливу роль у формуванні суспільної свідомості, впливаючи на конструювання образів ворога та героя. Таким чином, соціокультурна легітимація війни залежить не лише від політичних чи військових чинників, а й від культурного дискурсу, що визначає моральну позицію суспільства. Цей висновок вказує

на необхідність комплексного підходу до осмислення сучасних військових конфліктів, що враховує як культурні наративи, так і ідеологічні чинники.

Список посилань:

1. Lockwood, T. (2025). *Cicero's Philosophy of Just War. Cicero as Philosopher: New Perspectives on His Philosophy and Its Legacy*, edited by Andree Nahmann and Michael Vazquez, Berlin, Boston: De Gruyter, 197-222.
2. Борисова О. В. Доктрина справедливої війни у розробці християнських мислителів часів Середньовіччя. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Історичні науки*. 2022. № 4 (352). С. 4-20.
3. Пода Т. А. Теорія Справедливої війни: від античності до сучасності. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2016. № 1. С.66-69.
4. Толстов І., Москвін Я. Етика в контексті миру та війни. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2023. № 69. С. 15-20.
5. Букіна Т. Філософія війни і миру у ХХІ столітті. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2024. Вип. 55. С. 19-25.
6. Триколенко С. Т, Єлісеєв І. А. Війна очима українських митців — знакові образи і новітня символіка, Сталий розвиток авіаційної інфраструктури України : колективна монографія / за заг. ред. д-ра іст. наук В. В. Карпова. Львів — Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 285-300.
7. Vandrovskia, O. (2024). There is no new Russia: Semiotyka i viina v brytanskii literaturi i kulturi XX — pochatku XXI stolittia. *Inozemna filolohiia*, 137, 246 — 255.
8. Ажнюк, Б. Семіотичне конструювання публічного простору: війна і мова/ Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика. Монографія. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2024. С. 88-122.
9. Яворська Г. Дискурс війни (кілька методологічних питань) /Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика. Монографія. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2024. С. 211-228.

References:

1. Lockwood, T. (2025). *Cicero's Philosophy of Just War*. In A. Nahmann & M. Vazquez (Eds.), *Cicero as Philosopher: New Perspectives on*

- His Philosophy and Its Legacy (pp. 197 – 222). Berlin & Boston: De Gruyter.
2. Borysova, O. V. (2022). The doctrine of just war in the works of Christian thinkers of the Middle Ages. *Visnyk Luhansk National University named after Taras Shevchenko: Historical Sciences*, 4 (352), 4 – 20. [In Ukrainian]
  3. Poda, T. A. (2016). The theory of just war: From antiquity to modernity. *Visnyk of the National Aviation University. Philosophy. Culturology*, 1, 66 – 69. [In Ukrainian]
  4. Tolstov, I., & Moskvin, Ya. (2023). Ethics in the context of peace and war. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series “Philosophy. Philosophical Peripeteias,”* 69, 15 – 20. [In Ukrainian]
  5. Bukina, T. (2024). Philosophy of war and peace in the 21st century. *Visnyk of Lviv University. Series: Philosophical and Political Studies*, 55, 19 – 25. [In Ukrainian]
  6. Trykolenko, S. T., & Yelisieiev, I. A. (2023). War through the eyes of Ukrainian artists: Symbolic images and new semiotics. In V. V. Karpov (Ed.), *Sustainable Development of Aviation Infrastructure of Ukraine: Collective Monograph* (pp. 285 – 300). Lviv – Toruń: Liha-Pres. [In Ukrainian]
  7. Bandrovskya, O. (2024). There is no new Russia: Semiotics and war in British literature and culture of the 20th – early 21st centuries. *Inozemna Filolohiia*, 137, 246 – 255.
  8. Azhniuk, B. (2024). Semiotic construction of public space: War and language. In *Language and War: Dynamics of the Language System and Language Policy* (pp. 88 – 122). Kyiv: Dmytro Burago Publishing House. [In Ukrainian]
  9. Yavorska, H. (2024). Discourse of war (some methodological issues). In *Language and War: Dynamics of the Language System and Language Policy* (pp. 211 – 228). Kyiv: Dmytro Burago Publishing House. [In Ukrainian]

Taras Kovalskyi

*PhD Student, Department of Philosophy of the Humanities
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)*

<https://orcid.org/0009-0003-4711-7118>

e-mail: taraskowalski@gmail.com

**SOCIOCULTURAL FACTORS OF THE FORMATION OF THE
JUST WAR CONCEPT: FROM PAST TO PRESENT**

Abstract

The article presents a comprehensive analysis of the sociocultural factors contributing to the formation of the concept of a just war across various historical periods. A historical-philosophical reconstruction of the development of perceptions of just war from antiquity to the present is carried out, highlighting the main cultural and ideological contexts that influenced the formation of this concept. Particular attention is paid to the analysis of the role of moral, religious, and political factors in shaping perceptions of the permissibility of armed violence.

The study explores the cultural foundations of the ancient tradition, where war was perceived not only as a necessity but as a form of moral realization of the individual. The heroic epic of ancient Greece and the Roman tradition of imperial stability shaped the understanding of war as a tool for harmony and stability. In the medieval Western Christian culture, war acquired a sacred dimension, becoming a form of spiritual accomplishment and a means of defending the faith.

Special attention is given to the modern Ukrainian context, where the struggle for independence and state protection has gained moral justification through the symbolic structures of the national narrative. The analysis shows how cultural codes and symbols of national identity contribute to the legitimization of armed resistance, especially in the context of the Russian-Ukrainian conflict.

It is established that the cultural legitimization of just war depends on the ideological context, dominant moral values, and social mobilization. Mass culture plays a significant role in shaping public perceptions of war, influencing the construction of enemy and hero images. It is noted that resolving conflicts

requires a comprehensive approach, taking into account cultural narratives, religious motives, and social expectations.

It is proven that the concept of a just war is not merely a theoretical construct but a deeply rooted phenomenon in the cultural practices of society that evolves along with transformations in sociocultural orientations. From antiquity to the present, the concept of just war has undergone significant changes, yet it remains an important element of moral reflection on military conflicts in various societies.

Keywords: just war, sociocultural factors, morality, cultural legitimization, national narratives, violence, identity.

Стаття надійшла до редакції 28.05.25

© Ковальський Т. О., 2025